

HILJAISET ÄÄNET KUULUVIIN LAINVALMISTELUSSA

Koulutus lainvalmistelijoille 21.5.2026

Taustalla SILE:n laatima käsikirja

- Julkistus syyskuussa, luonnos jaossa
- Täydentää Lainvalmistelun kuulemisopasta

SILE = Lainsäädännön vaikutukset hiljaisiin toimijoihin: riittämättömästä tietoperustasta osallistaviin ratkaisuihin

- STN-rahoitettu hanke 2020-2026
- Tutkimuksen kohteena hiljaisten osallistuminen valmisteluun, asema lainsäädännössä ja heihin kohdistuvat vaikutukset
- Monitieteinen, laaja konsortio (HY, TY, THL)

1 SILE:n käsikirja hiljaisten kuulemiseksi

Mistä kyse? Kati Rantala, HY

2 Hiljaisten kohderyhmien kuuleminen: esimerkkejä

Vankien kuuleminen; Juho Martikainen ja Anna-Liisa Sandvik, OM

- *Vankien kokemuksia kuulemisesta;* Susanna Lundell, TY ja Maija Helminen, HY

Visuaalisten työkalujen käyttö: paperittomat; Nea Peltoniemi, TY

Moniammatillinen yhteistyö: nuoret turvapaikanhakijat; Oona Alitalo, TY

Tavoittaminen ja luottamus: nuoret lastensuojelun piirissä; Jenika Heinonen, HY

Yhteenveto ja keskustelua; Maija Helminen ja SILE-tiimi, HY

3 Kuulemisten analyysi ja kokemustiedon yleistettävyys

Systemaattisuus ja yleistävän päättelyn luonne; Kati Rantala, HY

4 Tekoälyn käyttö kuulemisten tukena

Tiedonhaku, materiaalit, analyysi; Noora Alasuutari, HY

Kommenttipuheenvuoro; Jyrki Jauhiainen, OM

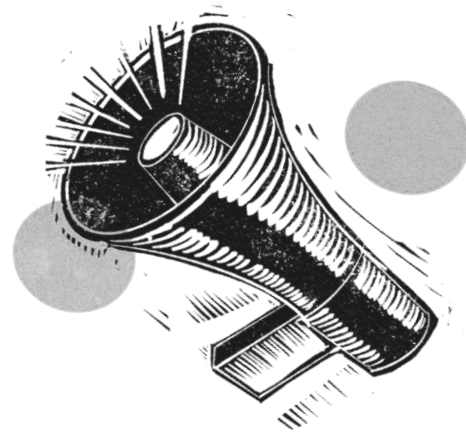
5 Keskustelua

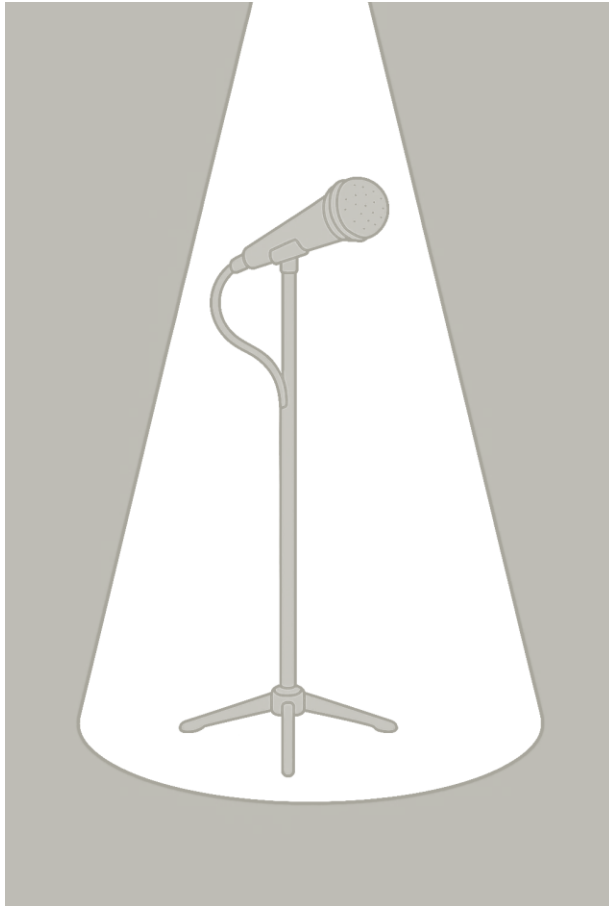
6 Loppusanat

Susanna Siitonen, OM

SILE:n käsikirja hiljaisten kohderyhmien kuulemiseksi: mistä kyse?

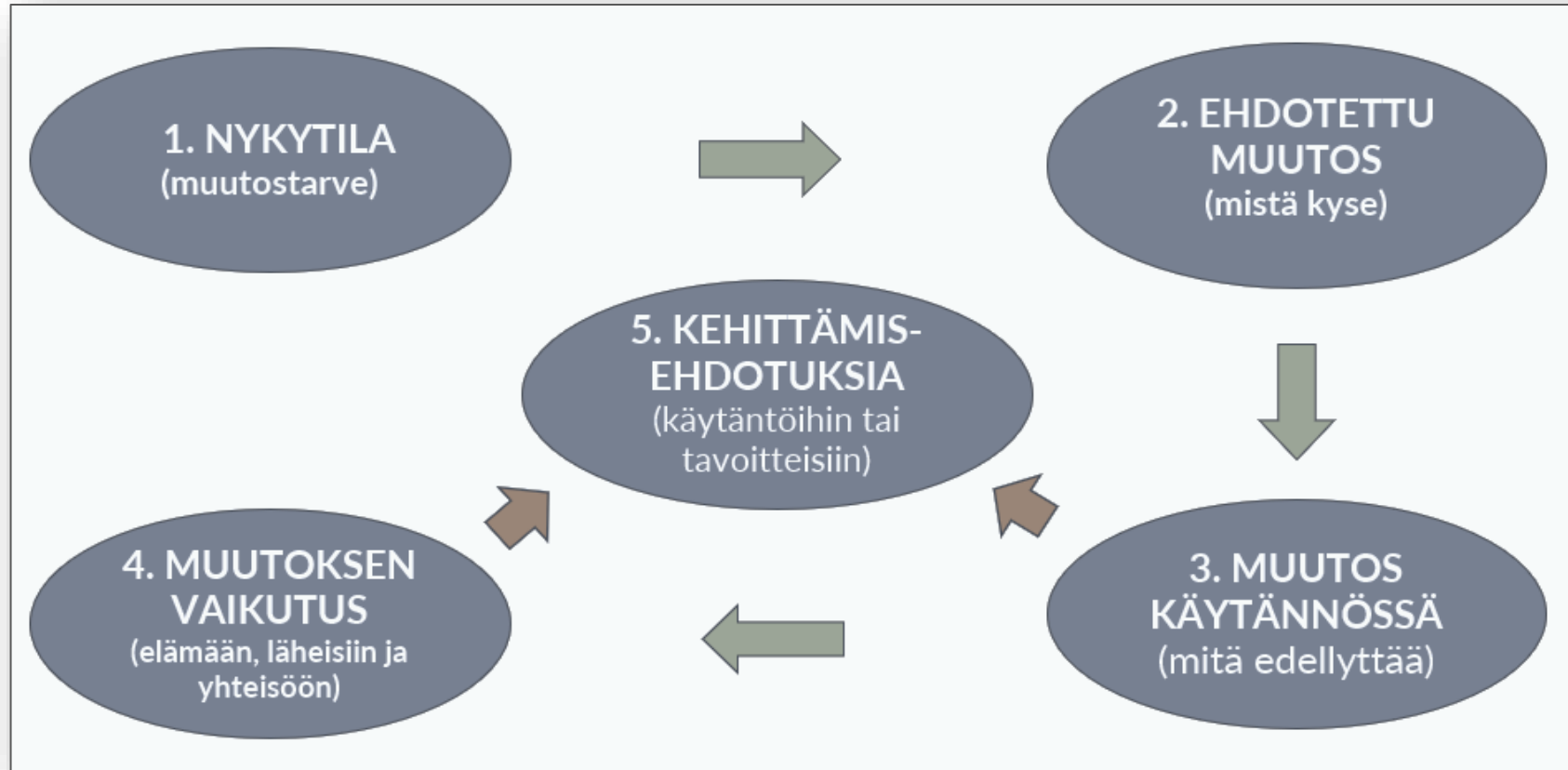
Kati Rantala, HY

- Edustuksellisesta demokratiasta osallistavaan
- PL 14 §: Julkisen vallan tehtävänä on **edistää** yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon
 - Moni jää ulkopuolelle + edustamisessa dilemmoja
- Kohdennetut kuulemiset ja kokemuksellinen asiantuntijuus!
 - Kuulemisen yhdenvertaisuus, näkemysten tasapainoisuus
 - Suullinen kuuleminen mahdollistaa monelle kokemusten ja näkemysten sanoittamisen paremmin kuin kirjallinen
- Mahdollisuus saada tietoa, jota ei muuten saisi
- Paremmin toimivat ja oikeutetut lait

SILE-KUULEMISMALLI: TOIMIVUUDEN JA VAIKUTUSTEN ARVIOINTIA

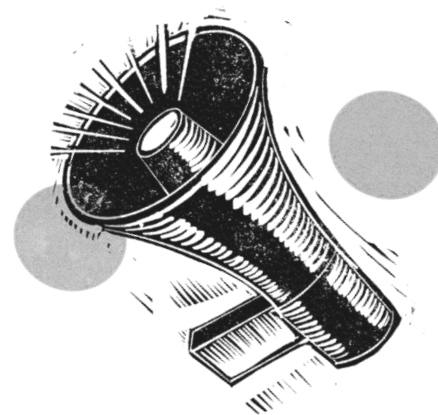

- **Hiljaisten kohderyhmien moninaisuus**

- Monentyyppisiä esteitä ja rajoitteita; hiljaisuuksissa eroja
 - Erilaisia vaikutusmekanismeja lainsäädännöstä riippuen; suorasta välilliseen
-
- Miten tiedottaa ja tavoittaa, miten järjestää kuuleminen, keiden kanssa, mitä kysyä; mitä kaikkea pitäisi ottaa huomioon?
 - Seuraavaksi esimerkkejä erilaisista asetelmista

Hiljaisten kohderyhmien kuuleminen: esimerkkejä

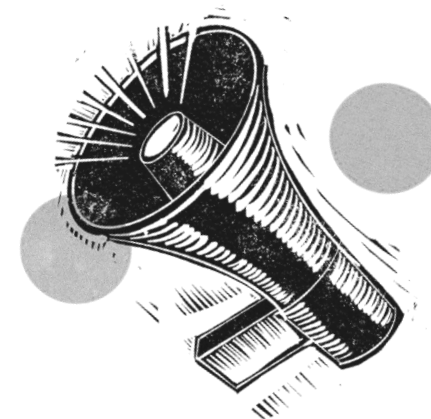
Juho Martikainen OM
Anna-Liisa Sandvik, OM
Susanna Lundell, TY
Nea Peltoniemi, TY
Oona Alitalo, TY
Jenika Heinonen, HY
Maija Helminen, HY

Vankien kuuleminen

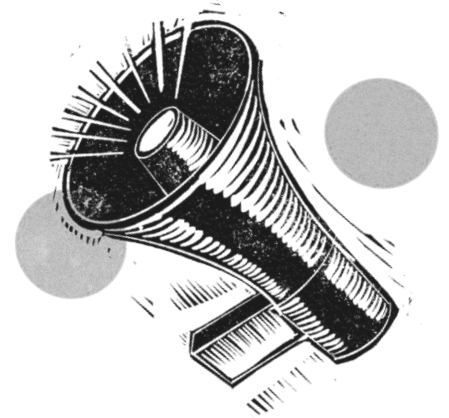
Juho Martikainen ja Anna-Liisa Sandvik, OM

Erilliset diat

Vankien kokemuksia kuulemisesta

Susanna Lundell, TY ja Maija Helminen, HY

Vankien kokemuksia kuulemisesta

Susanna Lundell ja Maija Helminen

Positiivinen yllätys

“Mä oletin, et ne on semmosii pukupellejä.”

“Joo, mä kans oletin et se ois ollu hirveen virallista. Mut se olikin tosi rentoa ja asiallista.”

“Kyllä, oli positiivinen yllätys.”

“Niin oli, todellakin.”

“Siinä oikeasti sai kuulemattomien ääntä kuuluviin.”

“Rento ja vapaamuotoinen, mutta asiassa pysyvä keskustelu, että siinä on kahvi- ja tupakkatauot välillä, niin on semmoinen mukava ilmapiiri, niin se on tärkeää.”

“Tää oli hyvin toimiva tapa et kun meitä oli viis henkee, niin siihen pääs jokainen sitten antamaan sen oman kommenttinsa mitä halus kertoa.”

“Mun mielestä nää virkamiehet kuunteli ja teki muistiinpanoja. Kyl semmonen tunne tuli, että siinä kuulluks tuli ihan hyvin.”

“Se vaikutti siltä, että oikeesti kuunneltiin ja kun niitä asioita otin esille, niin niitä oikeesti kirjattiin ylös.”

Kannattiko osallistua?

”Kyllä kannatti osallistua. Tässä vähän pääsee näkemään sellaista maailmaa mistä en tiedä mitään. Arvokas elämäkokemus muutenkin, olen aina avoin uusille elämäkokemuksille ja laajentamaan maailmankuvaa.”

”Yllätyin, kun vaikutti että he eivät monissa asioissa olleet tietoisia, mikä on todellinen toteutus näissä asioissa nykypäivänä. Mutta se sai ajattelemaan, että tilaisuus oli selvästi tärkeä.”

”Jos tää vankeuslaki nyt muuttuu joksikin, niin en oo välttämättä silloin enää vankina, mutta sit se auttaa niitä tulevia vankeja, jotka tänne joutuu.”

“Rupes kiinnostamaan tämmöset asiat”

“Pakko sanoa, että kyllä tuo itsellä herätti mielenkiintoa yhteisiin asioihin. Mähän en ole aikaisemmin äänestänyt ollenkaan. Mutta nyt ajattelen, että täytyy äänestääkin sitten.

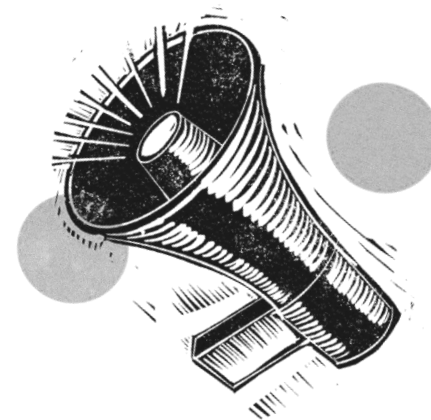
Rupes kiinnostamaan tämmöset asiat.”

”Kyllähän mulle hyvä fiilis siitä tuli,
että pääsin ylipäätään osallistuun.”

Visuaalisten työkalujen käyttö kuulemisessa: paperittomat

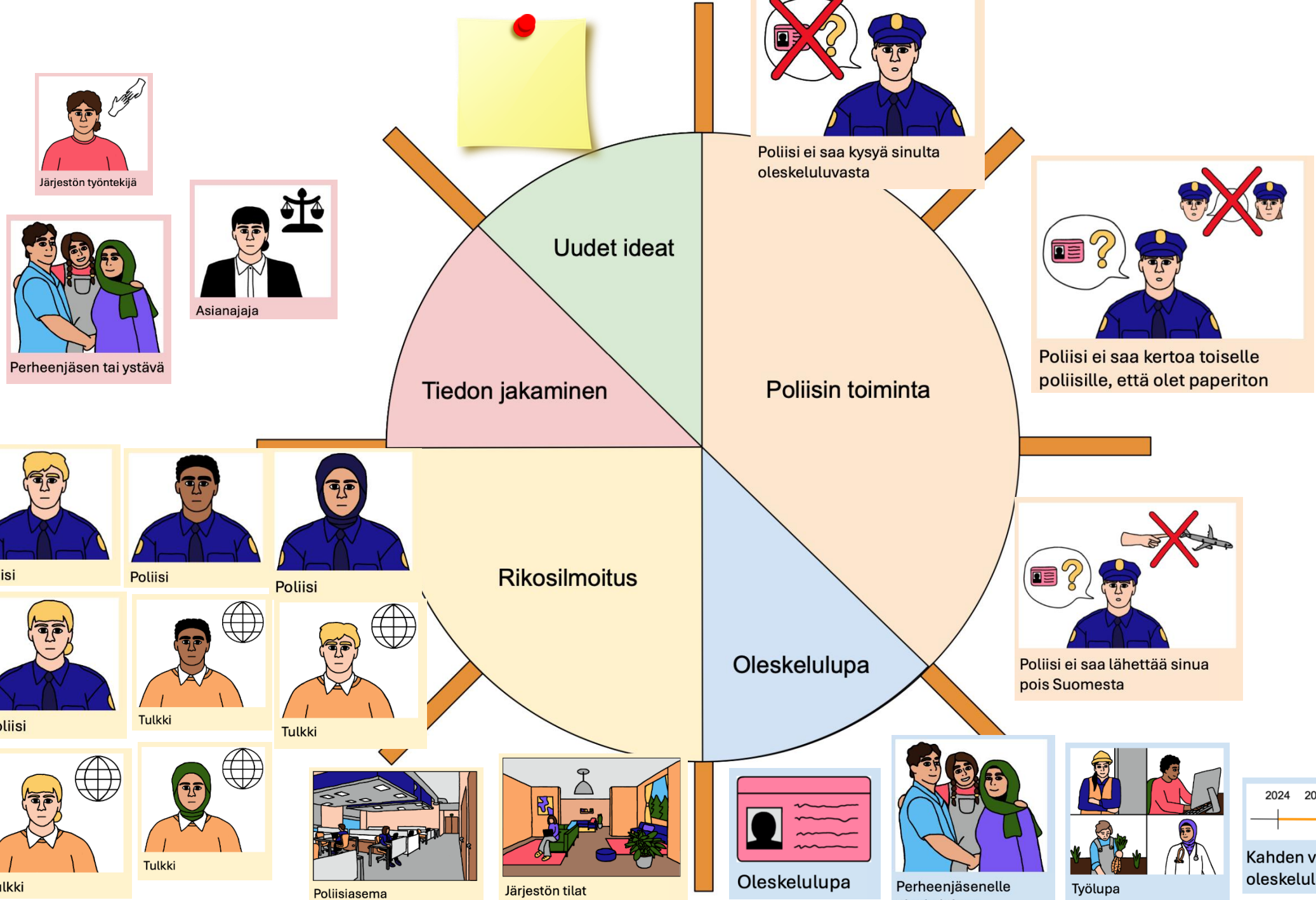
Nea Peltoniemi, TY

Asetelma

- Tavoitteena selvittää, minkälaisen (jos minkään) järjestelmän piirissä paperittomat ihmiset kokisivat rikoksen uhriksi joutuessaan voivansa tehdä rikosilmoituksen
 - Ei lakihanketta; Palomuurihankkeen esiselvitykseen pohjautuva tutkimus
 - Osallistujat tavoitettiin yhteistyöjärjestöjen kautta
 - Yksilöhaastattelut
 - Visuaalinen työkalu
-
- 4 sääntelyvaihtoehtoa + muut tekijät

Palaute visuaalisesta työkalusta

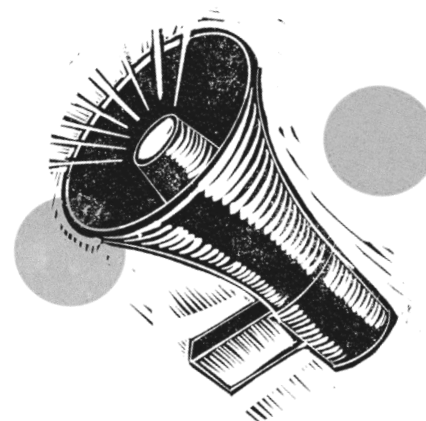
- Visuaalisen työkalun kuvat ja niiden alla olevat kuvatekstit **helpottivat käsiteltävien asioiden ymmärtämistä.**
- Kun katsoi kuvia, **pystyi paremmin kuvitella itsensä tilanteeseen**, josta keskusteltiin.
- Ilman visuaalisia apuvälineitä **tilanne olisi tuntunut puhuttelulta.**
- Kuvakorteilla **tuli enemmän ideoita**, kuin pelkässä suullisessa keskustelussa olisi tullut, ja pystyi paremmin lisätä kertomaansa ja ylipäätään **kertomaan enemmän** asioita.
- Visuaalisen työkalun avulla **pysyi paremmin perillä ja muisti**, mistä on puhuttu.
- Sanan “**karkotus**” **näkeminen kuvakortissa oli kuormittavaa** (tutkijan tekemissä suomen- ja englanninkielisessä versiossa käytettiin karkottamisen sijaan sanoja “maasta poistaminen”, mutta käännösversiossa oli käytetty karkotusta vastaavaa sanaa).

Muu palaute

- Osallistuminen oli helppoa, koska haastattelussa käsiteltiin **asioita, josta osallistujalla oli kokemusta.**
- Kasvokkaisessa yksilöhaastattelussa **uskalsi kertoa kokemuksistaan syvemmin**, kuin ryhmähaastattelussa olisi uskaltanut ja **jaksoi kertoa enemmän** asioita, kuin esimerkiksi kirjalliseen kyselyyn vastatessa yleensä on jaksanut.
- Osallistuminen **avasi uusia näkökulmia** sen miettimiseen, miten yhteiskunnasta voitaisiin saada toimivampi.
- Osallistuminen **helpotti oloa**, kun sai tilaa puhua.

Moniammatillinen yhteistyö: nuoret turvapaikanhakijat

Oona Alitalo, TY

Tausta: ei-kansalaisten kuuleminen

- **Ei-kansalaisia** eli Suomen kansalaisuutta vailla olevia henkilöitä kuultiin ulkomaalaislain kokonaisuudistuksen esiselvityshankkeen (2021–2023) yhteydessä
- Kuulemisen valmistelu toteutettiin yhdessä sisäministeriön kanssa, ja tutkijat toteuttivat kuulemistilaisuudet
- Esiselvityshankkeessa lasten ja nuorten asema oleskelulupaprosessissa oli noussut esiin, ja sen vuoksi päätettiin kuulla oleskelulupaa hakeneita nuoria
- Nuoret tavoitettiin yhteistyötahojen kautta, esimerkiksi järjestöjen ja oppilaitosten avulla

Tiedon hyödynnettävyys lainvalmistelussa

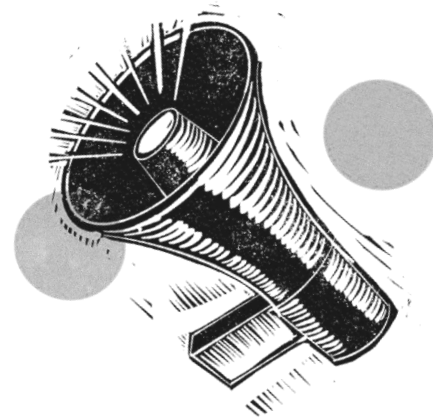
- Tiedon hyödynnettävyyden kannalta tiedontarpeen muotoiluun kannattaa panostaa:
 - Millaista tietoa halutaan tai voidaan saada missäkin lainvalmistelun vaiheessa? Missä vaiheessa kerätty tieto palvelee lainvalmisteluprosessia parhaiten?
- Jos mahdollista, lainvalmistelijoiden kannattaa osallistua kuulemisiin henkilökohtaisesti → voi auttaa varmistamaan kuulemisesta saatavan tiedon mielekkyyttä
 - mahdollisuus jatkokysymyksiin ja kysymysrunгон muokkaamiseen
 - erilainen kokemus kuulla tietoa suoraan hiljaisilta kuin välikäsiä kautta
 - kuulluksi tuleminen

Moniammatillisen yhteistyön mahdollisuudet

- Apunamme oli lainvalmistelijoiden lisäksi SM:n **palvelumuotoilija**, joka toimi tukena kuulemisten järjestämisessä ja kommentoi suunnitelmia eri vaiheissa
 - Kokemus käytännön järjestelyistä: miten löytää oikeat ihmiset, mitä huomioida ryhmien kokoonpanoissa, millaiset asiat luovat luottamusta keskustella
- Voisiko ministeriöillä olla yhteinen palvelumuotoilijaresurssi tmv. apuna kuulemistilaisuuksien järjestämiseen?
- Muita asiantuntijoita, joiden osaamisesta voisi olla paljon hyötyä kuulemisten järjestämisessä esim. kulttuuritulkit tai selkokielysasiantuntijat

Tavoittaminen ja luottamus: nuoret lastensuojelun piirissä

Jenika Heinonen, HY

Tausta ja tutkimusasetelma

Lastensuojelun osatutkimus

- 6 pienryhmähaastattelua sijaishuoltolaitoksissa
- 15 vuotta täyttäneitä alaikäisiä sijoitettuja nuoria
- Keskustelut käsittelivät erityisesti:
 - nuorten kuulluksi tulemista
 - vaikutusmahdollisuuksia
 - päätöksentekoa
 - rajoituksia ja arjen käytäntöjä sijaishuollossa

Johtopäätökset muodostuivat

- keskusteluista
- kuulemistilanteiden havainnoinnista
- vuorovaikutuksen analyysistä
- institutionaalisten käytäntöjen tarkastelusta

Sijaishuoltoon nuorten kuulemisen lähtötilanteet

1. Kuulemiseen vaikuttivat

- Yksiköiden arjen rytmi
- Turvallisuusarviot
- Henkilökunnan resurssit ja sitoutuminen
- Akuutit kriisitilanteet

2. Nuorten tilanteet ja tarpeet

- Osa nuorista tarvitsi enemmän aikaa ennen osallistumista
- Psykkinen vointi
- Abstraktit teemat ja pitkä keskustelu saattoivat kuormittaa
- Kronologinen ikä ei aina vastannut osallistumisvalmiuksia
- Osallistumisen tavat vaihtelivat aktiivisesta puheesta hiljaiseen seuraamiseen

3. Kuulemisen edellytyksiä

- Arkeen kiinnittyvät teemat
- Konkreettinen ja ymmärrettävä kieli
- Joustavat osallistumisen tavat
- Turvallinen vuorovaikutusilmapiiri

Portinvartijuus sijaishuollossa

Institutionaalinen arki

Kuulemisiin vaikuttivat esimerkiksi:

- Nuorten psyykinen kuormittuneisuus
- Poissaolot
- Ristiriidat yksikössä
- Rajoitustoimenpiteet
- Henkilöstöressurit
- Yksikön aikataulut ja muut samanaikaiset tilanteet

Henkilökunnan rooli

Henkilökunta:

- Kokosi osallistujat
- Arvioi nuorten vointia ja osallistumismahdollisuuksia
- Huolehti turvallisuudesta
- Sovitti kuulemiset laitoksen arkeen
- säänteli käytännössä osallistumisen ehtoja

Portinvartijuus mahdollistaa kuulemisen, mutta samalla myös rajaa sitä.

Portinvartijuuden tasot

Sijaishuollossa nuorten tavoittaminen tapahtuu useiden portinvartijoiden kautta:

- Tutkimusluvut ja eettiset arvioinnit
- Hyvinvointialueiden käytännöt
- Sijaishuoltoyksiköiden johto
- Henkilökunnan arviot nuorten tilanteista
- Yksikön arjen rytmi ja turvallisuusarviot
- Nuoren oma halukkuus osallistua

Portinvartijuuden konkreettinen vaikutus

Portinvartijuus vaikutti siihen:

- ketkä nuoret voitiin tavoittaa
- ketkä arvioitiin osallistumiskykyisiksi
- milloin kuulemiset voitiin järjestää
- millaisia teemoja tilanteissa voitiin käsitellä
- kuinka avoimesti nuoret uskalsivat puhua

Luottamus sijaishuollon kuulemisissa

Turvallisuuden kokemus

Luottamus rakentui tilanteissa, joissa nuori koki osallistumisen turvallisiksi:

- Kiireetön ilmapiiri
 - Pieni ryhmäkoko
 - Mahdollisuus tarkkailla tilannetta ennen osallistumista
 - Tuttu ympäristö
 - Mahdollisuus osallistua omalla tavalla
- kokemus siitä, ettei osallistumiseen pakoteta

Vuorovaikutuksen laatu

Luottamus vahvistui vuorovaikutuksessa, jossa nuoren kokemukset otettiin vakavasti:

- Aito kiinnostus nuoren kokemuksiin
- Nuoren puheen kuunteleminen
- Riittävä aika keskustelulle
- Vastavuoroisuus

•Luottamus muodostui turvallisuuden, vuorovaikutuksen, institutionaalisten valtasuhteiden ja päätöksenteon välisessä suhteessa.

•Luottamus rakentuu hitaasti ja tilanteisesti.

Nuoret arvioivat jatkuvasti:

- tilanteen turvallisuutta
- aikuisten motiiveja
- oman asemansa vaikutuksia
- sitä, onko heidän näkemyksillään todellista merkitystä

•Luottamuksen vahvistaminen edellyttää sekä **vuorovaikutuksen laadun että institutionaalisten rakenteiden samanaikaista tarkastelua.**

Institutionaaliset valtasuhteet

Luottamuksen rakentumiseen vaikuttivat jatkuvasti sijaishuollon institutionaaliset rakenteet:

- Henkilökunnan läsnäolo
- Portinvartijuus
- Turvallisuuskäytännöt
- Päätöksenteon hierarkiat
- Epävarmuus tiedon käytöstä

Yhteys päätöksentekoon

Luottamus vahvistui silloin, kun nuori pystyi tunnistamaan yhteyden oman puheensa ja päätöksenteon välillä:

- Päätösten perustelevuus
- Palautteen saaminen
- Näkemyksiin palaaminen myöhemmin
- Kokemus vaikutusmahdollisuuksista

Johtopäätökset

1. Portinvartijuus on väistämätöntä ja vaikuttaa kaikkeen

2. Luottamus rakentuu ajan, läsnäolon ja arjen kautta

Nuori tulee kuulluksi, kun osallistuminen on mahdollista, turvallista ja vaikuttavaa

4. Turvallisuus on osallistumisen perusta

3. Tiedottaminen ja kuuleminen on tehtävä ymmärrettäväksi ja lähestyttäväksi

5. Kuulluksi tuleminen merkitsee vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta

6. Institutionaaliset rakenteet ja vuorovaikutuksen laatu vaikuttavat kuulemisen mahdollistamiseen

Mitä edellyttää käytännössä?

Yhteistyötä portinvartijoiden kanssa

Aikaa, toistoa ja läsnäoloa luottamuksen rakentamiseen

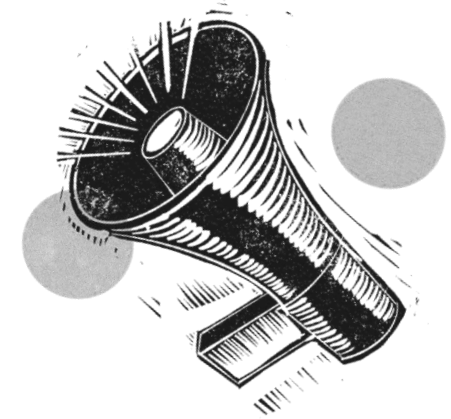
Selkeää, nuoren kielelle sopivaa tiedottamista

Turvallista ja rauhallista tilaa

Palautetta ja läpinäkyvyyttä, miten nuoren näkemyksiä käsiteltiin ja miten ne vaikuttivat

Käytäntöjen ja rakenteiden kehittämistä osallisuuden vahvistamiseksi

Yhteenvetoa ja johdatus keskusteluun

Maija Helminen, HY & Susanna Lundell, TY (+ SILE:n käsikirjatiimi)

HILJAISTEN KOHDENNETTU KUULEMINEN: ONNISTUMISEN ELEMENTIT

Institutionaalinen
tuki: aika ja muut
resurssit

Sidosryhmä-
yhteistyö
(mm. tavoittaminen, ryhmien
kokoaminen, käytännön
järjestelyt,
ongelmatilanteiden
ennakointi)

Tausta- ja
oheismateriaalit

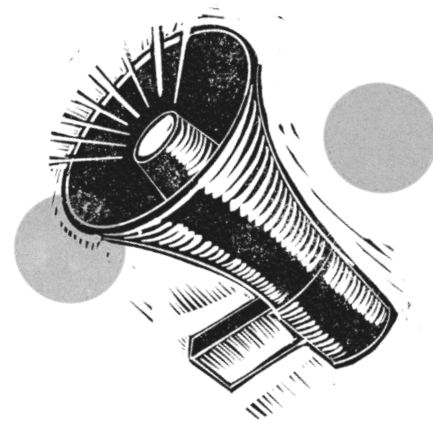
Kuulemisen
teemat

Turvallinen tila

Tiedottaminen ja
dokumentointi

Kuulemisten analyysi ja kokemustiedon yleistettävyys

Kati Rantala, HY

ANALYYSIN SYSTEMAAT- TISUUS

- Systemaattisuus selviö, mutta sen eksplikointi lisää vakuuttavuutta:
 - Ettei poimita vain ilmeisiä/selkeitä seikkoja
 - Merkittävän sisällön erottaminen; argumentointi erilaista kuin organisoituneilla sidosryhmillä
- Mikä on aineisto?
 - Jos voi tallentaa: puhekieli tekstimuodossa
 - Vaihtoehtona muistiot muistiinpanoista: osa tulkintaa
- Merkittävyyttä voi osoittaa niin jonkin asian toistuvuus kuin yksi/muutama oivaltava kommentti
- Temaattinen koodaus yksi yleinen analyysitapa
 - Toistuvat aiheet merkitään systemaattisesti; tarkastellaan esim. sisällön samankaltaisuutta ja variaatiota
 - Lopputulokset voivat kiteytyä tiiviisiin pelkistyksiin
- Läpinäkyvyys

NÄKÖKULMIA YLEISTETTÄ- VYYTEEN

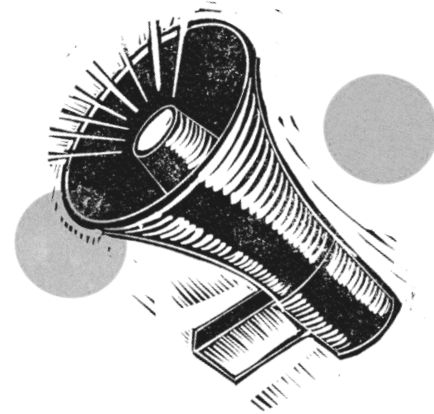
- **Tilastollisen aineiston yleistettävyys**
 - Otoksesta perusjoukkoon
 - Epävarmuutta hallitaan todennäköisyyksien, otannan ja laskennallisten menetelmien avulla
- **Laadullisen aineiston yleistettävyys**
 - Yleistäminen suhteessa teoriaan, selitysmalleihin
 - Yleistäminen/siirrettävyys suhteessa vastaaviin asetelmiin; epävarmuus liittyy siihen, kuinka hyvin tapaukset vastaavat toisiaan
- Molemmat tuottavat aina epävarmoja, mutta eri tavoin perusteltuja induktiivisia yleistyksiä
 - Kummassakin helppoja ja hankalia asetelmia

ANALOGISESTA PÄÄTTELYSTÄ YLEISTYKSIIN

- Analoginen päättely yleinen, implisiittinen tapa tulkita sidosryhmien kommentteja lainvalmistelussa?
- Yksittäisistä tapauksista johtopäätöksiä samankaltaisiin tilanteisiin (esim. olosuhteet, käytännöt)
 - *Yksi sosiaalityöntekijä kokee vaikeuksia toteuttaa lain tavoitteita resurssien puutteiden vuoksi -> moni muu kokee samanlaisia ongelmia*
 - *Vanki kokee ongelmia, jotka liittyvät vankilan oloihin ja toimintakulttuuriin -> kokemukset on siirrettävissä muihin vankiloihin, joissa samanlaiset taustatekijät*
- Kyse on kokemuksista suhteessa rakenteisiin, olosuhteisiin ja prosesseihin; perustelu näkemyksille
- Implisiittisen tekeminen näkyväksi, jotta analogista päättelyä voi hyödyntää tietoisemmin

Tekoälyn käyttö suullisten kuulemisten tukena

Noora Alasuutari, HY

TAUSTATIEDON HAKU:

LAADULLINEN TUTKIMUS KOHDERYHMIEN KOKEMUKSISTA

- Aiempaa helpompi kartoittaa tutkimusta
- Täsmäkysymyksiä tarpeisiin:
 - *“Olen lainvalmistelija, ja etsin kirjallisuutta, jossa olisi tarkasteltu haastatteluihin perustuen lainsäädännön vaikutuksia aiheesta X kohderyhmään Y” tms.*
- Jos ei löydy täysin vastaavaa asetelmaa, tekoäly antaa esimerkkejä samantyyppisistä
 - Keskustelua kannattaa jatkaa tarkennuksin, jotta aiheeseen saa riittävän monipuolisen tuntuman
- Varmistettava, että sovellus antaa linkit oikeisiin tutkimuksiin
- Tekoäly voi myös tehdä tutkimuksista tiivistelmiä ja koosteita (toki nekin tarkistettava)

MATERIAALIEN LAATIMINEN KUULTAVILLE

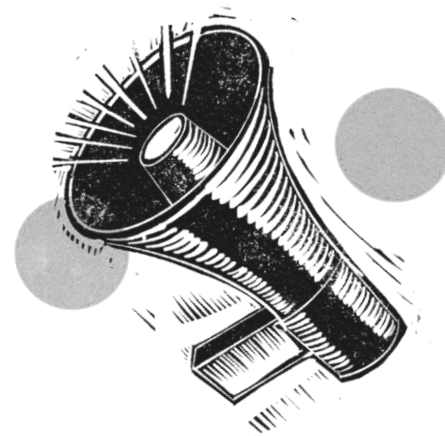
- Tekoäly apuväline saavutettavuuden edistämiseksi
- Selko/yleiskielisiin tiedotteisiin ja taustoitukseen lakihankkeen ja tilaisuuden luonteesta; Copilot:
 - *”Palvelujärjestelmän moniportaisuus aiheuttaa haasteita palveluiden saavutettavuudelle” -> ”Palveluja on monessa paikassa. Siksi niiden käyttäminen voi olla vaikeaa”*
 - Kyse ei ole pykälien yksinkertaistamisesta
- Lyhyempiä lauseita, helpompia sanoja, selkeämpiä rakenteita, vaikeiden käsitteiden välttäminen
- Luonnosten laatiminen eri kielille
- Vastuu tekstistä luonnollisesti lainvalmistelijalla

AVUSTAMINEN ANALYYSISSÄ

- Tekoäly kuulemisten analyysin tukena
 - Apu on yleensä sitä parempaa, mitä tarkempi ohjeistus tekoälylle annetaan analyysin tueksi
 - Ei näin: *"Tee tästä aineistosta analyysi"*
 - Lopuksi tekoälyä voi pyytää tarkastelemaan analyysiä suhteessa aineistoon kriittisesti: onko analyysi perusteltu tai edellyttääkö se muutoksia (syytä kysyä erikseen; tekoälyllä on taipumus miellyttää)
 - Vastuu analyysistä lainvalmistelijalla; tekoäly voi antaa analyysiin tukea ja oivalluksia
- HUOM. Rajoitteet tunnistteellisen tiedon syöttämiselle tekoälyyn; toisaalta on olemassa sovelluksia, joilla aineistoa on mahdollista pseudonymisoida

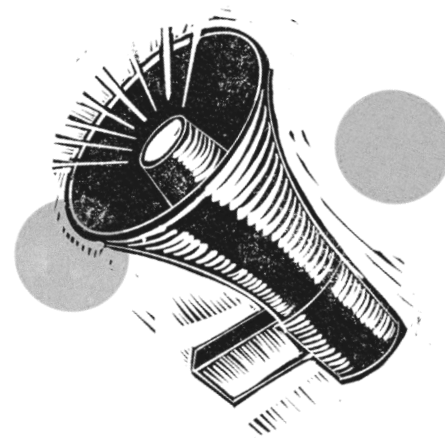
Kommenttipuheenvuoro

Jyrki Jauhiainen, OM

Keskustelua

Vapaa sana

Loppusanat

Susanna Siitonen, OM

